

А П Ъ С Н Ы

Ареспубликатә хәынтқарратә усхәартә «Аъснымедиа»

2025 ш. май 8 № 33-34 (21 639)

Иахъзеицшү атоурыхтә Иааира

Апрель 29 азы имѡацысит Жәларбжъаратәи афорум «Атынха ду – иахъзеицшү аѡеицш». Уи иалахәын Аѡсны Жәлар Реизара аделегация. Иааиртит Белоруссииеи Урыстәылеи Реидгыла Апарламенттә Еизара Ахантәаѡы, Урыстәыла Аѡедралтә Еизара Ахәынтқарратә Дума Ахантәаѡы Виачеслав Володин. Афорум амѡацгара аѡшыргейт Белоруссииеи Урыстәылеи Реидгыла Апарламенттә Еизареи Аидгылатә хәынтқарра Иреихазоу Ахәынтқарратә хеилаки.

Аихшьаларатә еилатәараѡы Афорум иалахәыз рѡагхъа икәгылеит Ақалакъ-Фырхатца Волгоградка инеиз Урыстәылатәи Аѡедрация Апрезидент Владимир Путини Ареспублика Белоруссия Апрезидент Александр Лукашенкои.

Аделегация напхгара азтоз Аѡсны Жәлар Реизара Аиѡабы Лаша Ашәба абри аилатәараѡы ажәахә кәицеит. Уи цака ианахдоит:

Хатыр зкәу Виачеслав Виктор-иѡа! Хатыр зкәу Афорум иалахәу! Салам шәыстоит Аѡсны Жәлар Реизара ахъзала.

Табуп хәа расхәоит жәларбжъаратәи апатриоттә форум аиѡкааѡцәа, абрака икоу зегыи аибашьра Ду аан асовет жәлар иргаз Аиааира аиубилеи шәыдахныхәаларц азы алшара ахъхартаз азы.

«Май 9 – Аиааира Ду амш Аѡсны Ахәынтқарра икәынхо атәылауаа еидызкыло рыцхәуп.

Уи наунагза хгәатцәѡ иѡоуп Асовет жәлар рфырхатцареи ргәымшәареи ирсимволны.

Аѡынцътәылатә еибашьра Ду аѡны Аиааира харт иахъзеицшү тоурыхтә Иааироуп.

Асовет жәлар рыжәахыр икәлеит аибашьра иацыз ауадаѡрақәа зегыи. Иахъзеицшү Аиааираѡы алагаламта кәанатцеит хреспубликагыи.

ѡынѡажәи жәохә нызкыѡык ина-

реиханы Аѡснынтәи афронт ахъ ицеит. Урт рахъ дарбанзаалак ахцатәи деибганы дзыхнымхәит. Милаѡ рацәала еилоу Аѡсны ауа-аѡсыра афронтқәа зегъ ркны еибашьуан. Ирыхъчон Москва, Сталинград, рхы иақәицтыртәуан Украина, Белоруссия, Асовет Еидгыла арегионқәа, Мртәшәаратәи Европа, ишьтырхит Реихстаг, Берлин Аиааира еидырныхәалон. Аѡснынтәи зыкъѡыла аибашьцәа иранашьоуп аорденқәа, амедалқәа. Урт рахътә 22-ѡык Асовет Еидгыла иафырхатцәахәит. Хцынцъуаа хѡык Ахъз-Аѡша аорденқәа рыхцагыи рыгерыцсартәит.

1942 шықәсазы ага хреспублика адгылтцакыра ишьапы алаиргылт. Кавказ ахъчаразы хәцәнмырха ажәыларәа гәгәақәа мѡацысуан Аѡсны акаѡәарақәа ркны. Иаѡдан аныртцәаратә гәыпқәа. Урт Ар Каѡшыи инарылагыланы, амшын аѡшахәахыи ага инамышьтырзы икәѡон. Кавказ ахъчаѡцәа рфырхатцара иабзоураны ага дзеитамтцау даанкылан. Рыцхарас икалаз, аибашьра иалахәқәаз рыхъзқәа еилкаамкәа иаанхәит. Аха сара ибзиатцәкыаны издыруеит сабду Нури Ашәба Кавказ ашьхарцыра хәда ахыгтыртәқәа ркны имѡацысуаз ажәыларәа гәгәақәа дышрылахәыи. Агәра згоит, сара сычкәынцәагыи рабду ргәалашәараѡы дшаанхо, уи ила агәадура шрымазаауа.

Аѡсны ашьхақәа ркны шықәсқәак раахыс аус ауеит Аѡсны Урыстәылеи жәларбжъаратәи рырра-патриоттә пшааратә експедиция. Уи хықәкыс иамоуп Кавказ акаѡәарақәа рыхъчара зхы ақәызтцаз асовет еибашьцәа ргәалашәара аназататара.

Абыржәы, Ақалакъ-Фырхатца Волгоград саныѡоу, исымхәарц залшом Сталинград амцан атоурыхтә цак змоу ажәыларәақәа зегыи ишрылахәыи хцынцъуаагыи.

Аиабшьра ашықәсқәа раан Аѡсны ахы-атцыхәа иахъбабалак еиѡкаан хыпхъазара рацәала арратә госпитальқәа, уаѡа ирхәышәтәуан ахәрақәа зәуаз жәанызкыѡыла аибашьцәа.

(Алгартә 2-тәи ад.)

Зхатцара Аѡсны арлашо

Аиааира Ду 80ш. ахытцра амшныхәа хәацазгәартоит рықәрақәа шмачымгыи, иахъа хтәыла ауаажәларра ирылагылоу Аѡынцътәылатә еибашьра аветеранцәа:

Иагуа Алыкъса Алыкъсандр-иѡа

Водзинскаиа Елена Тимофеи-иѡа

Диденко Мариа Пиотр-иѡа

Дорофеева Нона Иван-иѡа

Карнециан Толик Вартан-иѡа

Косолапова Мариа Павел-иѡа

Котлиарова Евдокиа Ефим-иѡа

Лашәриа Алыкъса Еқәыѡ-иѡа

Литовка Татиаана Герасим-иѡа

Ломакина Мариа Филип-иѡа

Манукиан Аикарат Тигран-иѡа

Мол-оглы Нона Витали-иѡа

Пухова Клавдиа Иван-иѡа

Христианов Илиа Фома-иѡа

Шаров Григори Пиотр-иѡа

80

АИАААРА ДУ

Аиааира Ду–80

Аңстазаара ыказаарц

Хаштра зкәым ахыызкәа

■ Еиуеипшым ажаларкәа ирхатарнаку, миллионшыла рыпстазааракәа зыхтыңдоу, сынтәа 80 шыкәсхытра адунеи атәылакәа жәпакы ркны иазгәартә Аиааира аагара иалахәыз 55-ныкыкы инареиханы Аңсны атеицәа рхыпһазарафы икан, цакыратә мөхакыла Гәдоутә арайон ақыткәа иреитдоу, амшын ақыпшыларакытә зегь рааста ихраку, ашьа иапну Хәаң ақытә 90-шык атеицәагы.

Урт, аңхәтәи амшкәа инадыркны Аиааира нагза аңынза, Кавказынтә Берлиннза еиуеипшым афронкәа ркны еибашыуан. Ааи, аибашыра еибашыроуп, азә дәхоит, дәғәзәы деикәхоит агәафра рацәа ихганы, досу ишилахыңдоу еипш... Аңсадгыл хыызла ахы ақәдара рлахыңтәхеит жәипш жәла ирхатарнаку 47-шык Хәаңтәи арпарцаагы. Убарт дыруазакын 1909 ш. рзы ииз, аибашыра алагамтазтәи аамтакәа рзы Отхаратәи ақытсовет амазаныкәагы аус зуаз Мамед Бида-ица Анкәаб.

Дшыкычыз аеыра зыкыз Мамед зны Аңандара, нас Абгархыкәа иаб иахәшыи, уи лыпһаи ртаацәаракәа ркны ихигеит икәыпшра. Анафс, иаб иыныңыах – Аладатәи Цырхәака дхынхәны, нап аиркиит анхара. Аха, иахысыз ашыкыкәса афбатәи ажәашыкәса ахыркәамтазы, ақыртә меншевиккәа ирәагыланы ақәпара дахәлахәыз азы, ахәыңқарратә мчракәа длапшыкәыртә иалагеит. Убри акнытә, аамтала иеизон Батым, уака ахақәитратә қәпара анафстаи ақәкәыртә азырхиаразы, абцәр Аңсныка азыгара знапы алакыз дреиуан.

Асовет мчра анышыкәгыла,

Мамед анхара шыаиркиит, усқан Цырхәа ахаблакәа ируакыз, аха 30-тәи ашыкәсқәа рылагамтазы ихазкытәхәз Хәаң. Арака иазгәазар алшоит, аижәлантәкәа Анкәабаа рахытә, арахы нхара ииасыз рапхәтәикәа дышреиуаз иара. Аңабаа иацәымаашыоз, иагәацәымшәоз Мамед анхара фыц акны пшы-гектарк инареиханы азахәа баңча еибитәит, иргылеит ф-еихагылакны акәаскәа, агәапшы гәгәа змоу атләжәлахккәа ирылху мфыматәахәыла ананыра, аца, ақәара ухәа анхамфа иакәнагоу зегьы еифәкаара бзиала. Уи зегьы тахкаан, иара ибзоурала Бзыптәи Аңсны иқәнагалаз, иахәа уажәшытә шамахамзар ахатәи нхамфакәа ркны зхархәара упымло ақәыц (ацитрус) аанда ала.

30-тәи ашыкәсқәа рееишамтазы Мамед ацацәара далалейт, уи ипстазаара лымеидейт Абгархыкәтәи атыпһа – Зыкәт (Сониа) Мыстафа-ицәа Шамба. Урт ирхылцит пшыкык ахшаара: х-фкык аңхәаеи аңеи. Абзаара фыц ашыкәыргыла-ра иазынархаз ауаажәларратә пстазаара еышәала далахәын Мамед е-

нагь, идыррей илшей дырмеигзакәа, иаазон ихшаара апсуала.

Аңсадгыл ду амца анакы рапхәтәи амшкәа рзы хәхәа-хәачарак қамтакәа, уи ахычара иазгылз зыкыкыла Аңсны атеицәа гәымшәакәа дыруазәкхеит Мамед Анкәабгы. Уи дрылан 1941 ш. аңтәамта инаркны, 1942 ш. аееишамтанза Керчтәи адгылбжәахәа, хеигзарак қамта аға ифәагылаз аибашыцәа. Итыхәтәантәихейт 1942 ш. апрель аңтәамтазы, ипшәма Шамба-Анкәаб Зыкәт (Сончка) илоуз ашәкәеицарса. Уи нахыс дыбжәазит хабарда. Ашытәхы, ажәашыкәсқәа рнафс излеилкаахаз ала, шәнызкыкы инарыңны асовет аруаа ахәтәхаз, арт аидысларакәа раан ахәра гәгәа зоны, аткәара иакәшәаз дреиуан Мамед Анкәаб. Ихәра иахыкыны ипстазаара фәхтәейт 13 сентябр, 1942 ш. рзы, иахәа Польшатәи ақалакы Хелм иахәтәнакуа, икәз аконцлагер «Шталаг – 319» хәа изышытәз акны.

Мамеди миллионшыла уи ифызцәеи рыпсы зкәыртәз, аңсадгыл атынч пстазаара аңеипш – абица-

ра фә ирхатарнакыз ипшыкы хшаара, ишырхәо еипш «азә ишәхымс ихмырпшылакәа» рықәлацәа рыгәтә ағәарахәа икәзаартә ршыапы иқәлыргылейт Шампәа-Анкәаб Зыкәт, егәа аңа лбазаргы. Зыкәт лашәа затәгы, Аңсны зыжәлеи зыкызи еидкылыны ирхәартә зыкыкәа нафхәыз Шамы Едгы ари амцашыра далазит. Лаб игәаратә ашә шаркхәхәызгы, агәырфә датгәаны лыкыпһацәеи лца затәи руаажәлар иларзырхырагаха-ша азанааткәа длыртәейт, ацаацәаракәа адыртәейт, ирызхәит рыхшаара, рматәацәа.

Фыншәаеи фба шыкәса гәыгәрала злакәа агәашә ахы ихаз Шамба-Анкәаб Зыкәт (Сончка) лыпстазаара далцит 88 ш. дшыртәагылаз, 1987 ш. рзы.

Мамед ица Владимир икәыпшра инаркны атыхәтәантәи амшкәа ркнынза ипстазаара зегьы ламысқәала икытәуаа рыматә аура иазкын. Уи изныкыкәан иалеитәхәан ашәкәкәа еиуеипшым аусбартакәа рахы, иаб избахәк аилкааразы, аха асовет аамтазтәи атагылазашыкәа ирыкыкыны еилкаа зыкамлейт. Заб аибашыра дандоз шыкыкәса зыкыкыз Владимир, уи дахыбжәазы, ипсыбаф анышә иахәамадоу аилкаа ахымамыз хәаа дуны ишыкыз инарцәымфәа дыкәлейт май мза 2019 шыкәсазы.

Усқан, Аңсны аусура хацнаркхәан, аибашыра ду аан хабарда ибжәазы ирызку адырракәа рышыкәыргыла-разы акыр зылшаз жәларбжәаратәи апрокейт «Ахыз архынхәра» («Возвращение имени»). Уи иабзоураны аул излеилкаахаз август мза 2019 ш. рзы, Мамед Анкәаб дахытәхаз. Хымз ракәгәышыоуп дахыкыкыз Владимир, иаб избахә аилкаара, аха... аңстазаара ус ишоуп.

Шәышыкәса рапһа, Хәаң ақытан Мамед Бида-ица Анкәаб зышытәа ихәз ахәыштәара еизхәрала ифәацит иахәа, уи ица имотәцәеи, урт рыхшаарей рыла. Аиааира ду 80 шыкәсхытәра ашыкәс алагамтазы диит ари афәнатә абшәртә аихәаф, амотә – имотә Еснат Анкәаб, Аңсынтра ду згымхаша.

Иахзеипшшу атоурыхтә Иааира

(Алгарта)

Рыцхарас икалаз, ахәрақәа змаз зегьы еикәхомыт. Асовет солдатәа рыпсыкәра – ари Аңсны атоурых иахәтакуп.

Аиааира 80 шыкәса ахытра аламталазы аибашыцәа рбакакәеи рыпсыжыртәкәеи ирыгыу-ирыбжәоу ақатдаразы аусура ду мөагысуейт. Чыдала иалыскаауейт аңсуа гани Урыстәылатәи Афедерация апрезиденттә гранткәа Рфонди лтшәа бзиала русейтанца.

Аңсны икәантоу рацәоуп Аңынцәтәылатә еибашыра Ду аветеранцәеи атыл ахандеицәеи рыцхрааразы. Рыцхарас икалаз, иахәыз урт маңхәейт. Аңсны жәлар рыхызала гәык-цсык ала салам рыстоит, агәабзиара рзеиғасшыоит Урыстәылеи егырт ахәыңқаркәа ркны инхо аибашыра Ду акыр иапсоу аветеранца.

Гәык-цсык ала табуп хәа иахәоит Урыстәылатәи Афедерация Апрезидент Владимир Владимир-ица Путин хресубликафәи инхо Аңынцәтәылатә еибашыра Ду аветеранца рахы иаицпмыркызакәа иаирпшуа агәцарақазы.

Убасканти аамтакәа ирымадоу атоурыхтә гәалашәара икәырхара иазкны хыпһазара рацәала аусмәафгәтәкәа еифыркаауейт хресубликафәи. Убарт рхыпһазарафәи икәоуп: «Цсра зкәым архәтә», «Георгиевтәи ацаха», «Агәалашәара ацәашы», маланыкәала иапһыншларакәа «Итабуп Аиааиразы», ашкәла ркны – «Ахәтәра аурукәа», «Агәалашәара абахча», «Агәалашәара амца», «Аиааира аестофетә» хәа жәларбжәаратәи акицәа.

Атоурыхтә тынха икәырхара иахәта хаданы икәоуп хтәылақәа рветерантә еифәкаарақәа, рархивкәа, рмузейкәа русейцурагы.

Аңынцәтәылатә еибашыра Ду ашытәхә ауаа реицәрашык ағара ганы икан абри ашыза ахаангы икамлап хәа. Аха атоурых дәкәкала иныкәейт. Аибашыра ашытәхә 47 шыкәса аатцүаны, Аңсны атылауаа рабицәара фәа рыпсадгыл рмыкычар ада цсыкәа рмоуит. 1992-1993 шыкәсқәа рзы Аңсны жәлар Рңынцәтәылатә еибашыра ахәра цәула аннатейт хресублика.

Аңынцәтәылатә еибашыра Ду иафәхәақәаз ируакуп аибашыра ашәартәра афәагылара еснагь ишәтәхә. Афорум акны қазлацәажәоу абицәарақәа реимадара хәра алоуп абарт амшкәа раангы.

Хәдгылоит Урыстәылатәи Афедерация имфәапноаго Арратә операцятә чыда. Анеофизм иафәагыланы ақәдара иалаху Аиааира згаз рхылт-рпылт, урт иахәа ирыкычәит хзеипш қазшыкәа. Урыстәылатәи аибашыцәа реижәахыр нарыдцәны еибашыуейт, иагәтәхоит Аңсынтәи хәтәгәаңхарала уахы инеиз.

Аңсны Ахәыңқарра ашәартәдара зыкыкы, иадгылоу фыза гәгәаны ишыкәц ианхоит Урыстәылатәи Афедерация. Урыстәыла ашкә табуп хәа хәоит абри адгыларазы.

Мратәшәаратәи атәылақәеи қасатәи асоветтә республикакәаки ркны реазыршәоит аибашыра Ду аихшылақәа аитәрыхәапшра, икәыргоит асоветтә еибашыцәа рбакакәа, асоветтә символика, ирфәагылоит агәалашәара акицәкәа. Арт рнышәара ауам!

Ағара згоит, хфорум агәалашәарей атоурыхтә иашарей реицәархар аус афәи апрогессивтә мчкәа зегьы реилатәара ишәцхрауа.

1945-2025

АИААИРА
ДУ АМШ!

Забдуцәа рңынцәахә назәа ахынхәра злахыңтамхаз 47-фкык Хәаңаа ртеицәа иреиуоуп:

1. Анкәаб Шәаиб Кәагәса-ица
2. Анкәаб Гәдила Маң-ица
3. Анкәаб Виктор Едрыс-ица
4. Анкәаб Уахаид Муса-ица
5. Анкәаб Борис Никәа-ица
6. Анкәаб Мамед Бида-ица
7. Анкәаб Саид Никәа-ица
8. Анкәаб Самсон Никәа-ица
9. Анкәаб Нестор Мыстафа-ица
10. Анкәаб Кәтат Тыкә-ица
11. Адикә Грышыа Дамей-ица
12. Арстаа Мураң Дшыан-ица
13. Арстаа Шыарадын Дшыан-ица
14. Бебиа Смел Дамей-ица
15. Бебиа Виктор Дамей-ица
16. Бебиа Гәаңа Маңты-ица
17. Бебиа Кәынцәл Еснаң-ица
18. Бебиа Тышыкәа Шәлиман-ица
19. Бебиа Котик Кас-ица
20. Бебиа Шырын Зафас-ица
21. Бебиа Снатиа Басиат-ица
22. Бебиа Манча Дамей-ица
23. Бебиа Шота (Беки) Шәлиман-ица
24. Барганцәи Антипа Кәтиа-ица
25. Барганцәи Харитон Константин-ица
26. Григолиа Владимир Алыкәса-ица
27. Григолиа Лад Тарас-ица
28. Лакоба Кәаазым Кыта-ица
29. Лакоба Хәкы Кыта-ица

30. Цыкырба Кәынцәл Есыф-ица
31. Сабуа Чыкә Маңагәа-ица
32. Сабуа Антипа Зосим-ица
33. Сабуа Чантә Маңаз-ица
34. Зантәриа Кәырчка Кәагәса-ица
35. Зантәриа Чынчор Кәагәса-ица
36. Зыкәба Шамел Езыгә-ица
37. Зыкәба Чаң Езыгә-ица
38. Ебжәноу Кәача Сит-ица
39. Тарба Гәаңа Кәыгә-ица
40. Тарба Даңа Хыгә-ица
41. Хашыг Маңбей Антон-ица
42. Хашыг Золотинска Царч-ица
43. Хашыг Кәычкан Еснаң-ица
44. Хашыг Борис Сагәым-ица
45. Хашыг Шыақыр Сагәым-ица
46. Хашыг Харитон Мамсыр-ица
47. Хәразиа Даратәи Чыф-ица.

Аибашыра аңамагытә цәгәа рыхганы, ахәра рацәа шырмазгы, абзаара еиуеипшым аганкәа ркны руаажәлар ирзааңсон 43-фкык:

1. Анкәаб Шыаабан Маңыт-ица
2. Анкәаб Иатма Шырыф-ица
3. Анкәаб Цыота Осман-ица
4. Анкәаб Виктор Захар-ица
5. Анкәаб Артушка Едрыс-ица
6. Анкәаб Дыгәра Хәцәарат-ица
7. Анкәаб Николаи Хәцәарат-ица
8. Анкәаб Рамониа Хәцәарат-ица

9. Анкәаб Зосим Тыкә-ица
10. Анкәаб Хәитбей Еснаң-ица
11. Анкәаб Колиа Дмитри-ица
12. Анкәаб Владимир (Ладикәа) Паф-ица
13. Анкәаб Маңты Цысып-ица
14. Анкәаб Астамыр Кәаста-ица
15. Анкәаб Расим Кәаста-ица
16. Анкәаб Синаң Игнат-ица
17. Анкәаб Арутан Дмитри-ица
18. Адикә Котик Дамей-ица
19. Аухат Шырыф Ибырхам-ица
20. Бебиа Ахмет Ваздамыр-ица
21. Бебиа Митра Кас-ица
22. Бебиа Лагәыстан Хәамакыа-ица
23. Бебиа Хәзарат Хәамакыа-ица
24. Бебиа Мкан Хәит-ица
25. Бебиа Владимир (Ладикәа) Еснаң-ица
26. Бебиа Григорий (Кәарта) Басиат-ица
27. Барганцәи Акаки Қәтиа-ица
28. Барганцәи Арутан Хабзагә-ица
29. Гәажәба Хәцәарат Харитон-ица
30. Лакоба Арзамет Кыта-ица
31. Лакоба Нестор Кыта-ица
32. Цыкырба Ражден Есыф-ица
33. Цыкырба Арзамет Хамсагә-ица
34. Цыкырба Шыаабан Хамсагә-ица
35. Цыкырба Кәычка Чыкә-ица
36. Хәразиа Владимир Қәтиа-ица
37. Хәразиа Лагәыстан Чыф-ица
38. Хәразиа Семион Кәаста-ица
39. Хашыг Виктор Сагәым-ица
40. Хашыг Ладикәа Шырыф-ица
41. Зантәриа Манча Кәагәса-ица

Аиааира Ду–80

1945–2025

АИААИРА
ДУ АМШ!Арасазыхъаа хъоурых
Хәыхәыт икынтәи

■ Ауаажәларратә усзуфы, ами-лат-хыпшымратә қәдара аветеран, Леон иорден занашыу, аподполковник Хәыхәыт Шыаликәа-ица Бганба акыр аамта еизигон, Арасазыхъ ақыта иадхәалоу аматериал. Уи ақыта атың хызықәеи, иалцыз ауааңсыреи, насгыг гәғәала аыбаба здибалаз, 1941-1945шш. рзы Адыңыңтәылатә еибашыра ду аан зыңсадгыл зхы ақәызтәз Арасазыхъаа ртоурыхқәеи ирызкуп. Ара икоуп шыта иузышыақәмыргыло, иузымңшаауа, хәыз-мазам афактқәа акыр. Итахаз аибашыцәа рсия агәылсаауп Хәыхәыт Бганба иусумта ақынтә. Иара иусумта «Арасазыхъ» тытыр ауп, уажәазы итаацаа ақәшахатны, иусумта ақынтә ишыақәсыргылеит 110 жәла. 111-тәи сара иацыстәит. Иара дахәахъан абри аусумта Руслан Қапбеи сарей ихахартәарц, иаццаны иахәырц. Аха иара идунеи аниң-сах, ихазбейт макъаназы иара ишиоғыз иа-анхажырц. Арака иаахгоит Адыңыңтәы-латә еибашыра иадхәалоу ахәта.

Инна Хаңымыңца

1941-1945шш. рзы
Адыңыңтәылатә еибашыра ду
аан зыңсадгыл зхы ақәызтәз
Арасазыхъаа

1. Амчба Канта Махаз-ица
2. Амчба Кәыта Кәакәана-ица

3. Амчба Тархана Кәакәана-ица
4. Амчба Команда Никәала-ица
5. Амчба Кыңса Камшышы-ица
6. Амчба Радион Алықыса -ица
7. Аргәын Уанчка Махьал-ица
8. Аргәын Кәчыр Махьал-ица
9. Багателиа Ақсент Патыхә-ица
10. Багателиа Шыақа Патыхә-ица
11. Багателиа Иақыб Нарықы-ица
12. Багателиа Зосим Нарықы-ица
13. Багателиа Шырыф Хәсеин-ица
14. Багателиа Кәыкәа Дарсун-ица
15. Багателиа Шамил Рашыт-ица
16. Бганба Басарион Хабыың-ица
17. Бганба Уартан Хабыың-ица
18. Бганба Кынта Хабыың-ица
19. Бганба Колиа Зафас-ица
20. Бганба Санарда Хәажәы-ица
21. Габниа Ермин Арсана-ица
22. Габниа Иликәа Хәтхәа-ица
23. Габниа Мама Раңка-ица
24. Габниа Шыалуа Уасил-ица
25. Габниа Сиуарна Шырын-ица
26. Гогиа Леуа Гәңыыл-ица
27. Гогиа Караман Гәдлач-ица
28. Гогиа Тита Кәата-ица
29. Дарсалиа Ганиа Хакәың-ица
30. Дарсалиа Шықар Хакәың-ица
31. Дарсалиа Аслан Хәына-ица
32. Дарсалиа Сардион Патыхә-ица
33. Дарсалиа Чыта Кыбжыа-ица
34. Дарсалиа Шәакәа Кәымпрышә-ица

35. Дарсалиа Васиа Жәыжә-ица
36. Дочиа Кәчыр Дигәа-ица
37. Дочиа Кака (Николаи) Дигәа-ица
38. Дочиа Тандел Дигәа-ица
39. Дочиа Леуа Гәдлач-ица
40. Қапба Николаи (Чычыкәа) Зыкә-ица
41. Қапба Маңыга Шыахан-ица
42. Қапба Каманда Разан-ица
43. Қапба Иван Хакәың-ица
44. Қапба Кәакәач Чыч-ица
45. Қапба Цыоңа Хәынт-ица
46. Кәкәбаа Адгәыр Чычыжә-ица
47. Кәкәбаа Пониа Чычыжә-ица
48. Кәкәбаа Цыақа Сыкәын-ица
49. Кархалаа Мышыа Ханашә-ица
50. Кархалаа Чыка Кәәла-ица
51. Кархалаа Грышыа Кәиңә-ица
52. Кархалаа Арсана Цыкәа-ица
53. Қаңыи Лагә Даут-ица
54. Қаңыи Естат Тага-ица
55. Кобахыи Мышыа Алиас-ица
56. Карди-оглы Шыақыр Арушыан-ица
57. Қәтелиа Акакә Кадыр-ица
58. Қәтелиа Махты Кадыр-ица
59. Қәтелиа Нестор Кадыр-ица
60. Қәтелиа Маңыгә Кадыр-ица
61. Қәтелиа Темоша Кадыр-ица
62. Қәтелиа Владимир
63. Кәыңба Санарда Кәрыңә-ица
64. Кәыңба Кәашә Кәрыңә-ица
65. Қәитанба Махаз Кам-ица
66. Қәитанба Махьал Кам-ица
67. Қәитанба Пила Кам-ица
68. Лагәлаа Иуака Шыахан-ица
69. Лагәлаа Иасон Хәыршыың-ица
70. Лагәлаа Уаниа Хәыршыың-ица
71. Лагәлаа Уанчка Хәыршыың-ица
72. Лагәлаа Леуарса Кәыч-ица
73. Лагәлаа Панцра Кәыч-ица
74. Лагәлаа Нестор Нарықы-ица

75. Ламиа Антон Чычың-ица
76. Ламиа Ианкәа Фаң-ица
77. Ламиа Арушыан Есыф-ица
78. Ламиа Арсана Чаңага-ица
79. Ламиа Мңыың Шыахир-ица
80. Ламиа Цыамал Чаңага-ица
81. Ламиа Солдат Кәаста-ица
82. Маланзиа Шыаликәа Патыхә-ица
83. Маршыан Уарлам (Гоңа) Озбақы-ица
84. Маршыан Хырыңс Озбақы-ица
85. Марцхәлаа Володиа Шыахан-ица
86. Марцхәлаа Кәашә Шыахан-ица
87. Марцхәлаа Мушыни Шыахан-ица
88. Марцхәлаа Цамал Фаң-ица
89. Марцхәлаа Нисор Камшышы-ица
90. Нанба Сафрон Мажыагәа-ица
91. Нанба Исидор Мажыагәа-ица
92. Ратиа Владимир Саат-ица
93. Ратиа Андреи Дауд-ица
94. Тхәитцыкә Тәмраз Саид-ица
95. Тхәазба Кәчыр Кәәгәса-ица
96. Уардиа Леуард Титу-ица
97. Хаңымыба Грышыа Чына-ица
98. Хаңымыба Нестор Чына-ица
99. Хаңымыба Паң Белал(Баз)-ица
100. Хаңымыба Иасон Чаба-ица
101. Хаңымыба Маңыга Абас-ица
102. Хаңымыба Иакәыб Абас-ица
103. Цылыкәи Цам Чаңса-ица
104. Цылыкәи Лаңыгәа Рашыт-ица
105. Цылыкәи Сырбей Бақытар-ица
106. Цылыкәи Баңыга Ханашә-ица
107. Цурцумиа Ладмер(Владимир) Андреи-ица
108. Чқәан Сандра Хабыың-ица
109. Черкәезиа Чыка Мды-ица
110. Чхетиа Чаңа Мшыыкәа-ица
111. Шарапизе Ладикәа Арсент-ица

(Иацу ыкоуп)

Кәтолнтәи Берлинынза

■ Ишдыру еиңш, сынтәа (1941-1945) шықәсазтәи Адыңыңтәы-латә еибашыра Ду еилгеиңжәтеи 80 шықәса ахыңра азгәартә-ит. Убри инамаданы, еиуеиңшыи агәалашәаратә, атоурыхтә цакқәа змоу аусмәаңгәтәкәа мәаңырго-ит Аңсны араионқәа зегьы ркны. Иазгәатәтәуп, Аңснынтә Адыңың-тәылатә еибашыра Ду ишалахәыз ардәрцәеи аңхәәеи зықышыла. Уажәы схи иасырхәо аматери-ал аагоуп Гиви Цнариа ишәкәы «Кәтол» ақынтә. Убас Очамчыра араион Кәтол ақыта аңеиңәа аң-садгыл ахычаразы ицеит – 265-шык. Урт рахәтә 130-шык инарәхә-ны аибашырахәтә изымхынхәит. Гәымшәарыла, ахатцара аарпшыи итәхәит, икоуп урт рхыңхәзарәчы хабарда ибжыазыгы.

Стелла Сақаниа

Рыңсы таны зқытәхь
ихынхәыз 132-шык,
ыкоуп. Урт иреиуоуп:

1. Абранзиа Андреи
2. Ашызба Лиуба
3. Ашызба Тәмраз
4. Агрба Бабахь
5. Агрба Ваниа
6. Агрба Ианкуа
7. Адлеиба Спиридон
8. Асланзиа Алексеи
9. Басариа Аткуа
10. Басариа Ваниа
11. Басариа Володиа

12. Басариа Гәңыың
13. Басариа Ирод
14. Басариа Кацман
15. Басариа Лена
16. Басариа Ушанги
17. Басариа Шыаликәа
18. Басариа Шыоңа
19. Бебиа Артиом
20. Бебиа Павлуша
21. Бебиа Хәампа
22. Бебиа Ианкуа
23. Бзаркал Чита
24. Бигәаа Бабос
25. Гармелиа Илиа
26. Гәыңцыи Артиом
27. Гәыңцыи Илларион
28. Гәыңцыи Хачик
29. Гьергыи Нестор
30. Гәаланзиа Ақсент
31. Гәаланзиа Лео
32. Гәаланзиа Махаз
33. Гәаланзиа Нури
34. Гәаланзиа Хәыта
35. Гәыргәылиа Алмасхан
36. Гәыргәылиа Пупул
37. Дарсалиа Туча
38. Цыалағониа Дур
39. Цыалағониа Ила
40. Цыалағониа Колиа
41. Цыалағониа Лад
42. Цыалағониа Тема
43. Цыыңцәал Кучыр
44. Цыыңцәал Тарашь
45. Звилаиа Аргент
46. Звилаиа Ақсент
47. Звилаиа Пип
48. Зизигури Платон
49. Зантәриа Аллук
50. Какалиа Алиошыа

51. Касланзиа Валикәа
52. Касланзиа Махаз
53. Қәаранзиа Бесо
54. Қәаранзиа Илларион
55. Қәаранзиа Ражден
56. Қәарцхәа Шыалуа
57. Кәыңцниа Иазбей
58. Кәкәлиа Володиа
59. Кәкәлиа Цыота
60. Кәласониа Мельтон
61. Коғониа Леонти
62. Коғониа Михаил
63. Коғониа Радион
64. Коғониа Шамиль
65. Колбаиа Баграт
66. Колбаиа Баграт
67. Колбаиа Куш
68. Қорсаиа Вианор
69. Кәартаа Андреи
70. Кәтарба Ардон
71. Лашәриа Вик
72. Лашәриа Володиа
73. Лашәриа Даджь
74. Лашәриа Платон
75. Лашәриа Разан
76. Лашәриа Солдат
77. Лашәриа Тәмыр
78. Лукаа Терент
79. Маниа Алексеи
80. Миқәа Ирод
81. Мықәба Камыгә
82. Осиа Валентана
83. Осиа Володиа
84. Цылаванзиа Шыаликәа
85. Папаа Грышыа
86. Папасқыр Ардил
87. Папасқыр Колиа
88. Папасқыр Пыта
89. Папасқыр Степан

90. Папасқыр Татиана
91. Папасқыр Шыоңа
92. Папасқыр Шура
93. Пухаев Грышыа
94. Рикәаа Шамиль
95. Сабуа Махаз
96. Сабуа Таниа
97. Сабуа Татуша
98. Сазба Жьоржь
99. Сақаниа Гыыз
100. Сақаниа Чыгәыта
101. Сақаниа Маң
102. Сақаниа Тарасхан
103. Сорокина Антаниа
104. Субелиани Баз
105. Тапағәуа Алиошыа
106. Тапағәуа Баграт
107. Тапағәуа Цыота
108. Тапағәуа Зина
109. Тапағәуа Фамил
110. Харцәелиа Тыш
111. Хашба Уарлам
112. Цнариа Цыансыхә
113. Цнариа Партен
114. Цнариа Туча
115. Цнариа Фома
116. Цнариа Шамиль
117. Чагәаа Акаки
118. Чагәаа Ақсент
119. Чагәаа Мыча
120. Чакватазе Елизбар
121. Чегиа Радион
122. Ченгелиа Иазбей
123. Чыргынзиа Хыгу
124. Черкәес-оглы Феми
125. Чкадуа Володиа
126. Чкадуа Доменти
127. Чкадуа Кирилл
128. Чкадуа Леуарса
129. Чкадуа Сарапион
130. Чкадуа Сардион
131. Чкадуа Иатма
132. Шьониа Алексеи

Асолдат Ихәтгәын

Кь. Агәмаа

Ахәы акәапра аиаңәараң
Аңша ахыңәуа уахынла,
Хәтгәык гылоуп амацара
Икәабушыа лагырзыла.

Солдатк дыңәоуп, дґыхазом,
Иан дылбашам шыта иара,
Иахә урт еиңәыхароуп, –
Ирыбжыами адамра.

Азаза анлеиуа аңсабараң
Ахәтгәын агәы иныкәтәлоит.
Иакәша игыло аңсагәара
Ан арыцха дныкәтәлоит.

Амра цара налаңхар
Азаза ныкәбоит ахәәґы.
Ан икалтәо алагырз
Иазырбашам ус акы

Асолдатк ишхәчоз абзаара
Илашарбагоуп иахә абра,
Зыхышәа ирыңлоит: амазара,
Амч, алшара, агәазхара

Н. Кәыңцниа

Уи афырхәйа, зхы шытыхны,
Пхәака иңшуа, хәйра камйа,
Дааирашәа абри ааңына даңны,
Даагылошәа, дгәыргәо хәгәтә.

Хаха ага иңылоз, ижәылоз,
Изыхәчоз ауаңи, ауағреи.
Ишыапаны ашәтқәа
шытарйоит инаган
Афырхәйа – хызыла итәхаз.

Аиаиара Ду–80

Аңшыхәқы гәымшәа

Ицеибашыуаз ргәалашәарақәа

■ **Аиигәа адокументкәа сшыргәылацшуаз, исымпыхашәеит 1987 ш. ииун 20 азы итыгъыз агазет «Советская Абхазия» агәылпқа. Уақа икыпхын аибашыуаз, Гәдоуца араион Кал-дахәара ақьтан ииз, иаазаз Мирод Кьагәса-ица Ампар икны ажурналист Б.Аңынцәал иандамта.**

Иара хабарда дыбжәазит хәа дыгъхәазан, аха Б.Аңынцәал Ленинград данықаз, машәыршәа дрыкәшәеит аңшыхәқы ицеибашыуаз – 67-тәи ахысратә дивизия 719-тәи ахысратә полк аңшыхәра напхгара азтоз Николаи Семион-ица Карнопелови, иара убри адивизия 3-тәи артиллериятә полк ахырманшәала, астаршына Анатоли Лев-ица Смирнови. Урт ражәабжкәеи СССР атәылахчара Аминистрра Архив хада адокументкәеи рыла, ажурналист Мирод Ампар иеибашыратә фырхатцаратә мәа иазкны аповест ицит. Абар, урт ирхәоз.

– 67-тәи ахысратә дивизия, – еицеиэхәон аветеран А.М.Смирнов, – еицекаан 1941 шықәсазы еилапыхәаз архәтақәа ирцәынхәаз рыла. Адивизия иалалейт 9-тәи, 452-тәи, 719-тәи ахысратә полккәа, 2-тәи артиллериятә полк, аимадара абаталион ухәа егыртгъы. Хара азиас Свир аргьаратәи ахықә хәхьчон, егы аган ағы – афашистцәа. Ахыргәгәртә ацәахәа ахы акуан еицырдыруа Лодеитәи адәи инаркны, Свир инаватцаны Ладогатәи азия ақынза, Ленинград 30 километр иазааигәаны.

Хнапы ианыз афронт ахәта ақынза иаазон 451-тәи, 719-тәи, 9-тәи аполккәа рыгъшыхәцәа рфырхатцара азбахә. Абри араион ақны (хышыкәса иреитамкәа) урт рывабаа даара икьамтан, есымша апсра абла итагъшун – аштаб есены иаиулар ақын ага, игәтақәа ртәи зхәоз адырратарақәа, абри ақынә аңшыхәцәа афронт ацәахәа иахысны, иааипыркызақәа, ишәартаз аңшыхәрақәа мөапыргон. Арахь 400-500 метра итбааз азиас арсра рыкәшәон. Ирцәылон ицахыз адач еикәархәкәа, аминачәа. Абарт зегъы иргәйлсны «абз» ааргар ақын...

Ускантәи аамтазы артиллериятә полк аңшыхәқы сьқан. Хадта акакәын – ага дахьықаз, дахьтәаз, дахьцоз-дахьауаз хәлақш итшәар Калашы амамыт. Свир дырыр, Ленинград ахьчара иаагы ибаагхон.

– Афронт хәзылацшуаз ахәтағы имачымыт аңшыхәцәа гәымшәацәа. Убарт дыруазкын зыхьз легендахаз 712-тәи аполк иатәы Ампар. Икыз аибашыуаз ишырфьтәкыз ирфьтәкыны. Даара дистахын убри ауащ дызбарц.

Зны, 1942 ш. ианвар азы ақәу, февраль азы ақәу сгәалашәом, саргы сызлаз гәыгъык аибашыуаз хәит афырхәцәа-аңшыхәцәа рнышәонахы. Уа дыкан иаргы, ауқы, еинаалак, ашыхарыуаткәа. Абыржәы ақын адта нагзаны даныкынхәыз, «абзкәа» өба ааигейт. Акомандақатцәа ахамта ду ианаршәеит, иарбану схаштит ақәымзар.

Уи азгәгы имч иқәхомыт. Деиғамсын, ибащ ицәыласын, дхатцәкәан, икы инапәы икан. Ицәыза иеиқәырхаразы икы деигзомыт. Иеиқәбацәа инапы ианыртцоз ирласны, хьахәа-пәхәада инаигзон. «Снак зны, 7-тәи ар акомандақатцәа иаалыркыны иртаххейт «абз». Акомандир Крутиков хатала днейт 719-тәи ахысратә полк аштаб ахь, икәеит баша «бзык» ақәымкәа, аофицер дшыртәху, насгы аштаб датәызаршкәу.

Адта анагзара инапы ианыртцөит Ампар. Рацәак цуамыт дәеа дтца хьантәк нагзаны дхынхәижьтәи, ипсы ишьар ақәын. Абри ақара аңшыхәрағы азгәгы еилеигомыт. Аха Ампар иарзнак дақәшахәтхейт.

Аңшыхәцәа машәыр рмыхьырц азы асапиорцәа аминачәа, дачла еибаркыз ахкаарақәа рыцкәны илаццә амәа аадыртуан. Убарткәа рыдагы, автоматла еибыгъаз агәып чыда, «абз» азы ицоз агәып, зейицшкәамло егыкәм хәа, хара-хара рылапц рхын. Ампар иакәзар, шамахамзар ихала дцон.

Шаха-шымш цит, аха дыкәм. Дтахейт, мамзаргы еиха еицәаз, аба димпгъашәеит хәа агәаанагарақәагы ацәыртцара иалагахьан.

Хаха-хымш аатуаны, ашамтазы дхынхәит ашьа ихьыны, ашәыта даганы, имагәа-ишьтәа пьжәжәаны. Диапцаны дааигейт дзыкәшәаз цкәа зхахьы иааамгацзы аштабтә офицер, ишьтахька инапкәа фәхәаны.

Ашьтахь Ампар ихата убри атәи еицеиэхәон. Икалаз убри ақәзаап, афашистцәа дгәартейт. Амәа кны итәаз игәы иеанзамкәа дырфәхәит. Ишьтахьала автомат шьхәала ианис, идырра ицәызит. Аштаб ахь дыргарацы шыца адта нарытаны анемейт офицер цыара дцейт. Дырхәазаны игара ишәфьз, аңшыхәқы икыдырра аамт. Али-гъси рыбжыара дзыкәшәаз еилкааны, азгәгы имырбакәа, имагә иавтца ахьыза тгәаны, дызгоз ашымьыгы ахәитәит. Нас абна иеицейт. Убри аамтазы афашистцәа ртырәфәы еилагьежьрахейт. Ари ахьыкалаз

атыпгъ зегъы хәыц-хәыц еимырдейт, аха Ампар дырзымпгъшааит.

Ианаикәтәа агъшыхәқы абна дылцит. Абцыр итахын. Илапгъ дыгъшәеит имәсны ицоз ашкәкәа-финцәа иреиуаз, абцырла еиқәных икәз аофицерк. Ампар игъсы заны, ии адгъыл днакарейтәит уаха икы дзымәахо, иавтомат икыкны, азгәгы икы имырбакәа аштаб ахь дкылсит. Арахь шаха-шымш ачагәа ифәхы инеимгацызт, зны-зынлагы икәлашыцон.

Ишарккон, аштаб ашнудка лашан, аха уахьын-тә азгәгы ддәылтуамызт. Атыхәтәаны аофицерк даацәыртцөит. Данизааигәаха, Ампар хьшыц-батцас джәлейт, адгъылгы икәа наирбейт. Анемейт дфәхәаны, кынтжәкәак ифәы иңацәгыаньы ижәахыр дныкәыжыны, азиас ахь икы ирхейт. Ахықә ақынза данней, «абз» кдык инадхәаланы, итааршәа икәз азы дырны иара итәкәа рахь дкылсит.

Ари анықалаз 1944 ш. алаамтазы аул. Дәеа дтәк нагзауа, аба итыл реагәылахананы, еицыз агәыпгъ рыгъсы ршьарц азы инатәейт. Убри аамтаз иаацәыртцөит х-шым афашистцәа. Ампар иреиқәейт шыца рәфьжыырц, ахьгәтәи автомат кзыз дырхәынчарц. Аха алейтенант Гнедиков агъсрафьнтәара имуит, ари аоперация напхгара азто сара соуп хәа азәы дзымзырфөит. Автоматла шыца лашьтит, аха иаанхаз ахьгәтәи дахьейт дара ртәкәа адырра рызташаз аракета ауштра. Ари Калейт азиас ахықә шышәка метра инацәыхараны. Афашистцәа ари адгъыл еыт минала идрыгъхит.

Аба иқәақәейт хәа игъхәзаны, ажәыларахь дейхейт. Агәыр каршәзар иубаратәы ракетала идырлашөит, хәбла ишабоз агъшыхәцәа ирыкәшө иалагейт. Урт ржәыларача мақк еиқәдыртәейт, аха хартиллеристцәа еилыркаауан агъшыхәцәа рымч шақәымхоз. Ампар бәбәала дырхәит, дхәын Гнедиковгы. Ампар агъшыхәцәа ирыдидейт Гнедиков дрыманы икытырц, иара ихата ишыхьчауа, ахымца икышкәа иганы.

Агъшыхәцәа иртахын икәра фәхәаны дыргарц. Аха иара имуит.

– Слахьынцәа абра избакхөит. Шәхьатц, сара шәсыхьчөит.

Агъшыхәцәа мақк инаскәхьан еигъш, агран ата аткәацыбжь рахәит. Ипсы штоу дыркырцыз афашистцәа аникәша, гранатала иефьжәейт. Убри аены итахейт ишызцәа гәкыцәа Дима Василиев, Жениа Захаров.

Афронт анафос, звольт харакыз афымцәахәа ииасуан. Урт зхьынхәлаз агәашыкәа руак ақны дыкнархәит харгы даабартә еигъш. Радиола игьыргъытәа ирхәон хфырхатца итархара шрылшаз.

Изарылашәеи афашистцәа Ампар итагъшыхәра. Икаларын дырдыруазтгъы. Изаазарызеи, икан ачархәащәа, Агъсдгьыл чархәара азуны аба ишкәа ииасуазгы.

Адивизия зегъ азы ари цәыз дуун. Ампар игъсы таны агъшыхәцәа данхалагылаз, хәшкәа ииасуан ии икымшәтара, игәафьра, ихатцара.

Икалаз зегъ рааста икыааигон аполковник Мешков. Избейт иага иуадашхаргы, Ампар игъсыбаф агацәа рнапәғы ианимыжыырц. Адивизи-ағәтәи агъшыхәцәа гәыгъык ии нарызгөит.

Ампар анышә дахейт 719-тәи аполк ахьгылаз, аиашьаратә нышәынтрағы ар ртцасала хәтыр-пату икәцаны.

Хполк ақны – асолдат инаиркны акомандир икынза – Ампар хәтыр икәыртцон, агъшыхәқы иеигъш, уащык иеигъш дзыгъсаз рдыруан.

Исыздыруан, аибашыра калаанза агъшыхәқы бзиа дибозу-димбозу, аха афронт ағы бзиа дибон агъшыхәқы, аригъ мазала. Абар Елена Никонор-ицәа Никитина-Фомина лышәкәы:

«Зны, агъшыхәра ицаанза Володия Макаров сара сғы дааит, шәкәыкыгы сышкәа инаирххейт. Ихтны сапгъхейт: Макаров инапшымта, арахь исацәажәо Ампар иоуп.

– Иааназгөи ари? – сейкәашәаны сиазцааит. – Ампар бзиа бшибо бейхәарц итахын, – атак кәйтцөит Макаров.

– Мшәан, ари уара унапшымта аул?

– Ааи, ишыз сара соуп, избанзар Ампар ицәы-уадашөуп урысшәала афара, дсыхәейт ишызшырц, ажәкәа зегъы тәу иара иоуп.

– Иоумхәзәеи уарей сарей хәизыкәаашыкәа ртәи. Изакаеи еилауқәақәо? – снаигьдлейт.

– Еилкаа Лена, – шыртынчара дналейт иара.

– Абыржәы егы ахықәахь амәа хәкәлоит адта бәбәа хаманы. Истахымхейт игәы исырхьырц. Блатәаны атак ишыз, аха игәы ба-мыскәа. Хәйбганы хьынхәыр ак хәзбап.

Агъхәа шәәкәейт, Макаров исеиқәаз цкәа санахьыц, ашәкәы ишызөит гәыкала сшызыкоу ала, дызкәло амәағы аманшәалара изеиғьасшьеит. Иатцәзөит: – «Уахәшыа хәыцы» хәа, избанзар азбәбәа «сахәшыца хәыцкәа» хәа дрыштан. Сеиликаап хәа саргәгыбуан.

Ускан икынхәит, кыс рымамкәа адта нагзаны. Убри ашьтахь Ампар икынгә Макаров ашәкәкәа анысааигалоз атак ишатцәзөит еигъш иатцәсыуан.

Зны хәгышыхәра аштаб ақынә адта хаманы хәшцоз, хамәа кны итәаз агацәа рыгәта хәлашәейт. Игъсыда-инхәа хәа аидыслара бәбәа хаман. Хқомандир Карнопелов бәбәала дхәын, убрәцәкәа дтахейт Ампар афронтәгәтәи ишыза гәакыа Володия Макаров...

Аибашыра аветеранк иахәсабала сахьнеиуазаалак – апионерцәа рғы аума, ацәатә коллектив рғы аума, – аибашыра атәи ағар ианырзөитасхәо, Ампар ии ицеибашыуаз иргәалашәара азбахә мхәкәа сәшымсыц.

Абасоуп сара Володия Ампар дшыздыруаз.

Ахәара ду кәстөит Ампар итаацәа, иашьцәа, иахәшыцәа асалам цахәцахә сызрышәтарц. Гәыбрак рмоуааит рашыа агъсуа жәлар рцей Игъсдгьылы ижәлари шимыргъхәшыз ала. Ирдыруазааит Аиаиара Ду икы шақәйтцаз Свир азнырцә ахыкәаня.

Мирод Ампар 1943 шықәсазы ианашьан «Аетцәа кәгыш» аорден. Уи агъхәа, 1942 ш. азы – «Агәымшәаразы» амедал.

Сара, абарт ацәахәкәа зышәуа, аибашыра Ду аан итахаз, хабарда ибжәззы Агъсны атцөицәа рыгышаара сашьтоуйжәтәи акраатцөит. Рыцхәрас икалаз, урт рацәащөуп. Гәык-гъсыкала тәбул хәа расхәойт Б.Аңынцәали 719-тәи ахысратә полк аветеран А.Л.Смирнов дара рыбзоуарла иахьейлакаахаз Агъсдгьыл апатриотцәа ируазакыз, Агъсны атцөи Мирод Ампар илахьынцәа (А.Тариа ишәкәы «Аба итыл ақны ашөуоуаа» (урисшәала) ақынәт).

Акыпгъхь
назырхейт Б. Кәцыба

Аибашыра ахағара

Алиса Гәажә-пцәа

■ **Аңснытәи ахәынтқарратә университет ақны иаартыз, 20-шым аказара афакультет астуцентцәа русумтқәа рыла еиғәкааз ацәыргәқәта азкын Аңынцәаләтә Еибашыра Дузза 80 шықәса ахьтара.**

Ацәыргәқәта хәтәан аказара еиуеицшым ажанр хккәа рыла. Арака улапш рыкәшәон, даара кәзарала иаңцәаз, абащәатәра злоу астуцентцәа фарацәа русумтқәа: ағыханцәа, аскульптура, аграфика ухәа ахырхартақәа рыла. Ицәыргәқәтаз аусумтқәа рахьтә еиха ирацәан, игәылтәангы иаарцшын аграфикатә дизайн ахырхартала иаңцәаз атыхымтқәа.

Ацәыргәқәта анапхгәы Мактина Гогиа-пцәа хәицәажәараан излазгәалтәз ала, аказара афакультет ахырхартақәа рыфбагы ркынтә астуцентцәа алахьын. «350 усмта рыла ишыкәгылаз ацәыргәқәта еидыркы-

Астуцентцәа рцәыргәқәта

лоит 40 инарзынапшуа аплакаткәа, – лхәейт уи.

Аказара афакультет астуцентцәа рымчала ацәыргәқәтақәа есышыкәса имәагыргойт. Хәтала, уажәтәи ацәыргәқәта Аңынцәаләтә Еибашыра Дузза 80 шықәса ахьтара ишазку азгәейт, ацәыргәқәта аартуа Аңснытәи

ахәынтқарратә университет аректор, академик Алеко Гәарамиа.

«Астуцентцәа рхы-ргәағәы инаганы, инарцауаны иазнеины Аңынцәаләтә Еибашыра Дузза иазкыз аусумтқәа рацдара рылшеит. Хәра хәацәхәтарөуп, Аиаиара Дузза хәазгаз хәбацәа, хәбдуцаа рыхьз амырзра,

ргәалашәара» – икәейт уи иажәа хыркәшө.

«Рәацхәа икәгылаз атема, адта шымариамызгы, ии аиаиара рылшеит аказара афакультет астуцентцәа. Тәкпхькәрала иазнеины, итцәаны, кәфәиарала иапыртцөит аибашыра ате-мала аусумтқәа» – икәейт астуцентцәа иаадырпшыз алтшәақәа дрызгәдуны аказара афакультет адекан Нугзар Логәуа.

Аиашазы, астуцентцәа рзы ифьцыз ажанр – аплакат еилкааны, итцәаны, иалырхыз Аңынцәаләтә Еибашыра Дузза афырхәцәа рфотокәа ирыцыртцаз, рхәтаракәа аззырцшуаз адшәыларакәа ухәа еиғәбааны, досу иахьыхәтәз атыпкәа рғы иарбаны агдара ахьрылшаз кәфәиара дууп. Хәарада, урт иаадырцшыз алтшәа бзиакәа ркны, атцара дзыртцө рыртцәақәа ирыбзоуору мачым.

Аказара афакультет ақны аскульптура ахырхартала атцара тцө астуцентцәа Темур Ахәбеи Арсоу Берзениеи русумтқәа рызкын хьызла-пшала Асовет архәтақәа рғы аибашыра амцашыра иалагылаз агъсуа еибашыра. Арсоу Берзениа икульптуратә усумта изи-

кит агъсуа еибашыра гәымшәа, Асовет Еидгыла Афырхатца Иасон Кәакәаскәриа. Темур Ахәба иусумта лызкын, рацхәтәи агъсуа цырфы пхәызба – Мери Аәз-пцәа.

Агъсуа цырфы-пхәызба Мери Хәфиз-ицәа Аәз-пцәа лбиуст аус адиулоийжәтәи шым инарзынапшуа иштуа, итегь ахартәарагы игәы иштуа азгәаго, Темур Ахәба хәицәажәараан икәейт, ари иусумтқәа злахуа, ащәбатәи шцәыргәқәтоу.

«Мери Хәфиз-ицәа Аәз-пцәа лхәфәсәхә атцара аидеиа сызцәыртцөижәтәи акыр цөуйт. Уи аус адулар асаналагоз гәтәкыс исымамыт ари ацәыргәқәта ахалархәра. Аха ацәыргәқәта шымәапгәахо, аеалархәрагы шәтахыз ала адта анхартә, агъсуа жәлар рцоурых ақны акрызтазкуа агъаыс еиғәамс лхәфәсәхә, аус адулар асәфьызыгъ сәызцәа русумтқәа рыла еиғәкааз ацәыргәқәта иахьызыгъейт, – икәейт Темур.

Аиашазы, абащәатәра злоу ағар русумтқәа рыла еиғәкааз ацәыргәқәта агәахәара рнаңейт уи зәеалазырхәызи аиғәкаацәеи реипш, уахь имәахыгъыз зегъы.

Аиааира Ду–80

Аишьцәа Гагәылиаа

Иҕымцәааз ахәышҕара

Альбина Жыба

■ Германия Асовет Еидгыла иа-нақәла аҕенытәкә, Апсны аҕеицәа авоенкоматкәа рахь инеуа иалагеит афронт ахь ирышьтырҕаз ахәара ҕацо. 1941 шыкәса ҕынҕы 4 инаркны 19-нза 5 974 арзаһал алатан. 16-17 шыкәса зхытүаз арҕарҕаа рыкәра иаыртҕон, афронт ахь ицарҕаз.

Иаарту, ишьақьыргәгәу адыррақәа рыла Аҕынцәаҕылатәи еибашьраһы Аҕснынтә иҕеит 55 нызыкәык инарыцны. Апсуаа еибашьуан – аҕәәдән аҕы, амшын аҕы, адҕыл аҕы. Аибашьра аҕнытә ихымхәит 17 нызыкәыи бҕаки.

Аха, ари ахыпхәзәра акырза еи-хауп зхәо аҕурытҕаащәаҕы ыкоуп. Избанзар, уи аамтәзы ирацәащын апсуаа харада ахара рыдҕаны иҕакыз, урт рхы ҕырырҕаз аибашьраһы иҕон хатәгәлхәра. Ахарапса здыз абатәлионқәа ирхырыпхәзалон. Уи иаанагоз, аибашьра рыпсы таны алтҕыа рымамьзт ауп.

Ус иҕаз аҕаацәара иалҕыз роуп аишьцәа Александри Михаили Гагәылиаа. Урт раб, Давид Гагәылиа, Нестор Лакоба дизааигәан. Уи атәы лыәуеит Екатерина Бебиа лышәкәы «Иагоу ахьзкәа» аҕы. Иҕоуп афотоҕымтәҕы, Нестор Лакобеи, Давид Гагәылиеи, Семен Гагәылиеи еидгыланы. Давид иҕкәын аҕыбҕыантәи иареи ирзын ашыкәс еиқәатәкәа раан. Лыхны иахынхәз иахцан иаанхаз егырт Михаил ихәыцкәаҕы. Ран

Знызатҕык
иадымзарҕы

Аиааира хзаазгыз

Илана Пачлиа

■ Аибашьра – шака ихыантәузеи ари аҕәә. Шакаҕы рзы ирыцҕара-хазеи, шакаҕы еиҕымнатәыда...

Зхәыцкәа мбақәа зыдунеи зыпсахыз дреиуоуп сабду, Пачлиа Хәыта Петра-иҕа, уи далахәын Аҕынцәаҕылатәи еибашьра ду. Диит иара 1910

заа дрыпхәын аҕынтә урт аазара илгеит раб иахәшыа. Аҕнәта ашә аркын, ахара здыз аҕаацәара хәа ахьз рыхҕаны. Аибашьра ианалага, Давид иҕкәынцәа ҕыцәа, Александри Михаили рыкәра атәнаки. Иҕеит афронт ахь. Урт хымз Батым иҕан. Аполитикатә репрессиа иатданақыз аҕаацәара аҕынтә иахьыкәз, рыгәра рҕомьзт. Аха, аамтәкәак рнаәс ишьтҕын аибашьра ацәахәахы.

Аишьцәа реибашьратә мәа кыпхәуп «Аҕәлар ргәалашәара» хәа хьзыс измоу асаит аҕы. Гагәылиа Михаил Давид-иҕа ихьз хәоуп аҕшьбатәи аҕаиртә архәта аркәпшшыуаә хәа. Иара ианашьоуп ә-медалк. Аибашьра ианалага инаркны Михаил абатәлион далан. Гәымшәак иахәсабала ихы ааирҕшит. Илафхәареи икәашареи рыла аруаа ргәалақәзаара шьтихуан. Ар ҕацш әжәыларакәа анымдәаҕнагоз, уахи-ени аҕа ихы дацәымшәақәа адҕкәа наигзон.

Михаил иашьеиҕаб Александр иакәзар, 739 ателеграфтә-арҕыларатә рота далан 47 арратә хәтаҕы, асержант еицбы, Аетцәа ҕацш аорденқәа әба ианашьоуп, иара убас, акыр амедалқәа.

Ихатара шыкәзыргыло ашәкәәҕы иахәоит: Александр аибашьра рапхьатәи амшкәа инаркны дҕыртҕыганы дшыкәз, инапы ианыз адҕкәа зегы шынаигзоз. Еихарак иеаликааит 1945 шыкәсазы ианартәи әжәыларан.

Аишьцәа ршыцәҕы Берлинынза иназеит, еибганы аибашьра иалҕит. Михаил ашныка дхынхәит 1946 шыкәса рзы. Александр - цшышыкәса рнеиәс, 1949 шыкәса рзы. Александр иҕаацәа дҕахәит хәа аҕын ишырдыруаз, ашәкәы еиқәатәа рзаахьан.

Уи Лыхныка дшыхынхәыз еицшҕкәа иҕынцәа дахылеит, Давид

шыкәсазы Очамчыра араион, Пәкәашь аҕытан. Имачмызт уи иҕәтәкәа, аха...

Гагәылиа иҕнәтаҕы иҕыцәаахьаз ахәышҕара амца ҕаҕхәа еиқәылеит. Хара имҕакәа аҕаацәара дала-леит, динасыҕҕеит Фениа Цыгәпҕа. Урт ирхылҕит хә-ҕык ахәыцкәа. Иара аколнхараҕы жәохә шыкәса аус иуан, дбригадирын. Александрҕы аҕа-ацәара далалеит. Иҕәәаншыап мызит, ҕыцәа ахшара иаазеит.

Аррепрессиаи ә-еибашьраки зхызгыз аҕаацәара иахьаҕы Лыхны рҕынцәа иахуп. Михаил иҕеиҕаб Заур аҕаацәара ду дахагылоуп. Абиҕара-цыпхьаза реибашьра рымоуп хәа, Заур апсуа жәлар рҕынцәаҕылатә еибашьра даветерануп. 4-тәи Афон-Ешыратәи абатәлион Гиви Смыр командирс дызмаз далан. «Сарҕы аибашьра салагылан, аха дара ирхы-тыргизи, хәра иаххасызи узеидкы-лазом», - ихәоит Заур. Михаил дызхы-сыз атәы аиҕахәара бзиа ибомьзт рхәоит аҕаацәараҕы.

Михаил иҕстәзаараҕы ә-еибашьрак дырхаануп. Иҕкәын абҕьар данатҕагыла, иҕаца аҕәә лнитҕеит, аҕәә-раҕа ашә шалмаркуа азы. Лара ла-бхәа дылгәаларшәо илхәоит, даара дшыцьбараз, аха убри аан дшыгьы-былҕыз. «Аҕәҕыц бзиа иҕан, акы-раамтә дцәәжәон, аха зегы ииҕәә-рызеишь хәа иаҕәә иазызырҕуан», - инацылҕоит Лариса Барцыц.

«Даара бзиа хәибон. Ибҕыи шьтыхны дхәцәәжәозомьзт, дсацәа-хны хәа ахаан иҕгәалашәазом. Са-ныхәычыз иҕәәкәа сыкәыртәаны сныкәиҕон. Ашкол ахь днеиуан. Акласс анҕытҕәи ауроккәа анҕамаз, аапхьара иртон аибашьра атема далацәәжәар-цаз. Иара абҕьар бзиа ибазомьзт, иашәымхәан хәа хәицәалон. Игәә-лақәзаара аныбзиаз аҕурыхкәа сзе-итиҕәалон. Сарҕы стаацәа ртәурых аинтерес кны сазтәауан», Михаил - дигәәлаиршәоит иабду Дмитри.

Михаил иҕстәзаара далҕит Апсны жәлар рҕынцәаҕылатәи аибашьра еилгарҕаз хәычык шагыз, цыыббрам-за 8, 1993 шыкәса рзы. Александр иакәзар, идунеи иҕсахит 1989 шыкә-са рзы.

Аҕынцәаҕылатәи еибашьра Ду аҕы ирацәоуп апсуаа рлагала. Ирацәоуп аҕурыхкәа иаартым, зызбахә хәам. Апсны иалҕыз афронт аҕы иа-адырҕшыз аҕымшәаразы азәырҕы иазгәатәуип иреиҕазоу ахамтәкәа рыла.

Апсуаа афронт аҕы адаҕы, рлагала ыкоуп атыл аҕы. Аибашьра цон Ап-сныгы. Кавказ ахақиттәра – аибашьра зегы аҕы иахәда аиааирақәа ируакын. Санчара, Марыхә, Клыхура ахытырҕакәа рыла анемәц фашист иеҕишәон Апсныка ааиразы, аха аҕа даанкылан. Анаәс имәаҕпәз аҕыла-рақәа ирыбзоураны Псҕхы тарҕаны, анемәццәа хьатыртә иҕатқан.

Хәыта дшыкәыпшыз иҕҕеит иҕа-ацәа, днаазеит иаб иашьа. Даныәе-идас аус иуан аҕытәтә бҕьаратә ашколқәа рҕы. 23 шыкәса шихытүаз далалеит аҕаацәара, аибашьра иала-гаанза ҕыцәа ахшара ихьан. Хәыта Петра-иҕа аибашьра дшыкәз иархәе-ит дшыиоуз аҕа, иҕәыртҕара хәаа ама-мызт, аха аби аҕеи еибабартә алша-ра зыкамлеит. Хәыта Пачлиа дҕахәит 1943 шыкәсазы, джул Краснодартәи атәылаҕацә, Закатаи Вереновски аҕа-блаҕы.

Иҕа Вальтер иаб иҕәалашәара хәа-аго ихәәлоит: «Знызатҕык иадым-зарҕы саб илакта сҕапшны сыкәз-гы...» - хәа.

Икамлааит уаха аибашьра. Хаштра рыкәым аиааира хзаазгыз!

Чыка Пачлиа иҕуорых

Пшьҕык аишьцәа
рлахьынцәа

Елана Лашәриа

■ Сынтәа иазгәахтәит ары-цхә ду–80 шыкәса ахытҕра Аҕынцәаҕылатә еибашьра Дуззаҕы иҕаз Аиааира. Шакаҕы афырхәцәа рызбахә рхәахьо-узеи арт ашыкәкәа рыәонцәа, аха шакаҕы зныкыгы рызбахә рымхәаци. Аҕынцәаҕылатә еибашьра ахы инаркны аҕыхәтәа-нынза иагәылсыз, Берли-нынза инези, зышцәа х-ҕык аибашьраҕы хабарда ибҕызыз дреиуоуп Очамчыра араион Пәкәашь аҕыта иалҕыз Чыка Пачлиа.

Пәкәашь аҕыта анхацәа Зафас Пачлиаи уи иҕшәмапхәыс Хы-фа Сабекиапҕаи ираазон ааҕык ахшара, хә-ҕык аҕацәеи, хәык аҕхәцәеи. Унеишь-уааишь хәа зархәоз Зафас Пачлиа ихшара апсуауак ишиқәнагоу еицш, иҕацәа аҕымшәареи, апсуареи рылацаны иаазеит. Азә еиҕа азә теитыпшла далукаауа иҕаз арларцәа рыҕеыр-бара аамтә иҕагылан Аибашьра Ду ианалага. Ускантәи аамтәзы 33 шыкәса ирҕагылаз, аишьцәа рҕыбҕыаньтә - Чыка Пачлиа аҕа-ацәара аҕицәахьан, иман ҕыцәа ахшара – аҕеи аҕҕаи. Пәкәашь-тәи ардҕы аибашьра ихьзеит Асо-вет Еидгыла архәтәкәа руак аҕны арра дшахысуаз. Арака иҕәатәуип ускантәи аамтәзы иҕәәанни арра шырхьргоз, уажәеицш ашкол иша-алгалак ирыпхьомьзт. Еибашьра иргейт Чыка иашьцәа хәыкыгы-Аугьен, Алиоша, Цыҕыз. Зегь ире-ихабыз рашьа Самсон затҕык да-анхейт раб иҕәараҕаҕы, уи афронт ахь дрымҕазеит икәреи иҕәабзи-ареи ирыхьканы.

Аишьцәа аҕшьҕыкыгы ан-аәстәи рлахьынцәа аҕыхәтәа-нынза иҕтаазам. Аугьени, Алио-шеи, Цыҕызи хырхарҕак аҕны еицеибашьуан. Иҕоу адырраҕа-рақәа рыла Кьерч амцеиашы-ра зегы иалсит, аха ирлахьынцәа-хәз, иахьтәхәз еилкаазам иахьа уажәраанзаҕы. Урт ахыкыгы аибашьра аҕынтәи ихымхәзе-ит, ибҕызат хабарда. Аҕшьбатәи рашьа Чыка иакәзар, аҕылақәа зегы дрылахәын. Ихылтшьтәи ирымоу аинформация мац хәтәа-азам, еибашьратә мәа цкәа еил-каазам. Ирдыруала, далахәын 1943 шыкәса рзы Курск аҕарцәра хыкәкыс иҕатаны, Ар ҕацш иац-дыркыз, мызкы еиҕаны иҕоз аҕәы-лара, иара убасгы 1944 шыкәса антәамтәзы имәапысуаз, «Багра-тион» хәа хьзыс измаз Белору-сия аҕарцәразы ҕыдалатәи аопе-рация. Чыка Пачлиа иеибашьратә мәа иалазаны акырынтә иоухьан ахәрақәа, иҕәабзиара цкәаҕы ишьақәгылаанза иара ҕаҕхәа де-итагыжьуан афронт ахь. Аха, ари аоперацияҕы иоуз ахәра даара иҕгәәан, насҕы зыкәыла асол-датцәа аҕахара ианаҕыз аамтә-зы, зегы ирыхьзаны ацхыраара рытәшыа абақаз. Асанитарцәа апс-цәа адәы ианықәыргоз, Чыкаҕы азеипш псыжыртахь иргоз дры-

ларҕеит. Иҕахаз анышә ианартәз машәыршәатәкәа иҕәартәит ап-суа еибашьҕы иҕсахәага шҕаз. Иара ахәышәтәыртәхьы днарҕеит, уака аҕақымцәа ирылшеит Чыка Пачлиа аҕсцәаха димпцәкәкәа-аны апстәзаарахьы иргәежьра. Игәабзиара ашьақьыргылара ус имариамхейт, аҕоспиталь аҕы ак-раамтәҕы даанхейт. Аха, ихәра шыааҕыз деитәҕежьейт афронт ахь. Чыка Зафас-иҕа Пачлиа дназеит Берлинынза, уака аткәә-ра дақәшәоит.

Уи аамтәзы, аҕәырәа иа-фаз Хыфа Сабекиапҕа лҕацәа х-ҕык хабарда ишыбҕызыз атәы зхәоз ашәкәеиқәатәкәа рза-ахьан. Дыбзагәырҕаны дрыман зызбахә рзымдыруаз аҕыбҕыа-нытә-Чыка. Дук хара имҕакәа иаа-уеит даеа лахьеиқәтаратә шәкык-гы, уи иахәон Чыка иоуз ахәра иахьканы дшытәхаз. Аибашьра анейлга анаәсгыи, аибашьра зегы иахысыз, данхәынцәз аргәәкәкәа зхызгыз апсуа солдат аткәә-ра дахьақәшәаз азы хьырхәрак ахәсаб ала Донбасс арацәатҕра дшытәын. Иара ашныка даны-гьежьыз 1948 шыкәса рзы ауп.

Чыка Пачлиа аибашьра дыка-нәтәи ишьтәхька, иҕаацәараҕы аҕәәкәра ду кәлеит. Аҕны ам-ца акын далабит иҕа хәычы. Уи иахьканы Чыкеи иҕшәмапхәы-си еицынхартә уаха изыкамлеит. Шыкәкәкәкә рнаәс иаҕиҕеит аҕа-ацәара. Иааигыз Вера Кәкәбапҕа деибан, лыцшәма Аҕынцәаҕылатә еибашьраҕы хабарда дыб-жьазит, илыман пшьҕык ахшара. Чыкеи Вереи ирхейт хә-ҕык, пшьҕыи аҕхәцәеи аҕеи. Иаид-кыланы, аҕаацәараҕы ирызхау-ан жәаҕык ахшара. Аибашьра ду ашьтәхь, аҕынцәа аҕаацәараҕы зыуа-аҕәлар акыр аҕьабаа зызбахьаз Чыка Пачлиа аныхәәс ихы иди-ныхәалартә-ихшәзи, имаҕацәеи рыла деитыҕы дшыкәз иалагеит апсуа-кырҕуатә еибашьра. Уи аҕны дҕахейт ииаазаз иҕа Сер-геи Шәкьериа.

Чыка Пачлиа аҕәра ду нитит, иҕстәзаара далҕит шәышыкәса да-нырзааигәаз. Есышыкәса Аиааира амшнхәазы аиҕабыра ркынтә ад-ныхәалартә шәкәкәа изауан. Ари аҕәәбҕь афырхәта ихылтшьтәи иахьа еизхәзыҕыны иҕоуп. Ихша-ара, имаҕацәа, урт ирыхшаз ухәа рҕақыра даара иҕбаауп. Рабдуи уи иашьцәеи рфырхәцәра атәы рдыруеит, рҕаацәара иатҕагыло абиҕара ҕа ирзеитәрхәоит. Уи ахышәцәк шыақьыргәгәо сарҕы ишәзеитәсхәоит уаанза зызбахә рымхәацыз пшь-ҕык аибашьцәа ртәуорых.

АПСНЫМЕДИА

gazeta-apsny.info
apsnygazeta@mail.ruаҕел: +7 (840) 226-15-75 / 226-59-73
аҕытҕыт: Апсны, Ақәа ақ, Ажәанба имәа, 9Аредактор хада
Ахра АНҚӘАБ